

F som i Fängelse

En studie om skolans betydelse för att skydda barn och unga från kriminalitet

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning och slutsatser	4
Undersökningens huvudresultat	4
Krav från Sveriges Lärare	5
Bakgrund	7
Utvecklingen av brott i Sverige	7
Brott bland barn och unga	9
Barn som utsätts för brott i skolan	11
Fler elever lämnar grundskolan med minst ett F	12
Skolornas olika förutsättningar	14
Likvärdig förskola och skola	14
Färre elever får särskilt stöd	15
Kan skolan vara en av samhällets viktigaste brottsförebyggande instanser?	16
Sammanfattande slutsatser	17
Undersökning	18
Högre sannolikhet att dömas till fängelse med enstaka underkända betyg	19
Avslutande ord om resultaten	21
Metod och begreppslista	24
Metodbeskrivning	24
Begreppslista	25
Referenser	26

Förord

Framtiden för våra barn och unga avgörs i hög grad i skolan. En misslyckad skolgång riskerar inte bara att få förödande konsekvenser för individens möjligheter i livet. Skolmisslyckanden leder dessutom ofta till stora kostnader för samhället och i de mest allvarliga fallen bidrar till kriminalitet. I denna rapport framträder ett starkt samband mellan underkända betyg och fängelsestraff. Resultaten visar tydligt att skolan kan spela en avgörande roll. Elever med fler underkända betyg har högre sannolikhet att senare i livet dömas till fängelse.

Skolresultat handlar alltså inte bara om kunskap – utan också om livschanser. Rapporten visar att när barn och unga inte får förutsättningar att lyckas i skolan ökar riskerna för ett liv i utanförskap och kriminalitet. Insikten om detta måste få genomslag i såväl politiska beslut som i samhällets prioriteringar i stort.

Skolan lyfts ofta fram som en av samhällets mest kraftfulla brottsförebyggande institutioner och en skyddsfaktor med avgörande betydelse. För att kunna fylla denna funktion krävs att förskolan och skolan får tillräckliga resurser och rimliga villkor, med goda möjligheter att erbjuda särskilt stöd till de barn och elever som behöver det.

Vi lärare ser på många håll konsekvenserna av nedskärningar i det dagliga arbetet, i form av brist på personal och otillräckliga stödinsatser. Lärare vill och kan göra skillnad, men då måste vi lärare ges rätt förutsättningar och villkor. Det handlar om mindre barn- och elevgrupper, fler utbildade kollegor, en robust elevhälsa och en likvärdig skola i hela landet.

När fler elever når målen i skolan stärks deras framtidsmöjligheter. Det handlar dock inte bara om individens chans till ett gott liv, utan om hela samhällets utveckling och sammanhållning. Att investera i skolan är att investera i vår gemensamma framtid. Vi har inte råd att låta bli.

Anna Olskog

Förbundsordförande, Sveriges Lärare

Sammanfattning och slutsatser

Forskningen visar att en fungerande skolgång är en skyddsfaktor för att undvika att barn och unga senare i livet hamnar i kriminalitet, och, omvänt, att omfattande skolfrånvaro och bristande skolprestationer utgör tydliga riskfaktorer när det kommer till framtida brottsdeltagande. Efter införandet av SFS 2025:625 har skolan ett lagstadgat ansvar för brottsförebyggande säkerhetsarbete inom ramen för sin verksamhet. Ansvaret är dock avgränsat till skolmiljön och innebär inte ett generellt brottsförebyggande ansvar för barn i samhället i stort. Genom de mål som skolan strävar mot i sitt kärnuppdrag kan en stor del av den ordinarie verksamheten också ha en brottsförebyggande effekt. Men vilken betydelse har ett enskilt underkänt betyg för elevernas risk att i framtiden begå brott som resulterar i att de hamnar i fängelse?

Syftet med denna rapport är att belysa brottsutvecklingen i samhället generellt, och huvudsakligen utvecklingen gällande våld bland barn och unga samt förekomst av hot och våld i skolan. Vi undersöker vilken skyddande effekt skolan kan ha för elevernas framtid, genom att studera betydelsen av godkända betyg i årskurs 9. Detta undersöks genom att mäta hur troligt det är att olika elevgrupper lagförs med fängelse som påföljd. Analysen baseras på oddskvoter där resultaten visas som relativa skillnader i odds. Om oddsen är högre för en grupp än för en annan är det mer troligt att elever i den gruppen lagförs med fängelse som påföljd. I rapporten benämns detta förenklat som en högre sannolikhet att senare dömas till fängelse.

Vi studerar en population av fem årskullar elever som avslutat årskurs 9 med eller utan godkända betyg, och följer upp i vilken utsträckning eleverna senare i livet har begått brott som resulterat i fängelse. Sammantaget har 1,4 procent av eleverna begått ett brott med påföljden fängelse. 0,5 procent har begått ett brott mot liv och hälsa, i rapporten kallat våldsbrott, och fått fängelse som påföljd.

Undersökningens huvudresultat

- **Skolan kan utgöra en stark skyddsfaktor mot kriminalitet.** Studien visar att elever med underkända betyg när de avslutar grundskolan har betydligt högre sannolikhet att senare dömas till fängelse, jämfört med elever som har godkänt betyg i alla ämnen. Oddsen är 9 gånger högre för elever med högst 8 godkända betyg från grundskolan och 14 gånger högre för elever som helt saknar slutbetyg. Även för elever med enstaka underkända betyg är oddsen närmare 4 gånger högre att bli lagförd med påföljden fängelse, i jämförelse med elever som har 16 godkända betyg.
- **Olika sannolikhet att dömas till fängelse för våldsbrott.** Oddsen att bli lagförd med påföljden fängelse för våldsbrott är tolv gånger högre för elever med högst åtta godkända betyg och 20 gånger högre för elever som helt saknar slutbetyg, jämfört med elever som har godkända betyg i alla ämnen. Elever med enstaka underkända betyg har också en högre sannolikhet att dömas till fängelse för våldsbrott. Oddsen är nästan fem gånger högre för elever med 14–15 godkända betyg, jämfört med elever med samtliga godkända betyg.
- **Antalet godkända betyg från grundskolan har starkast samband med sannolikheten att dömas till fängelse.** Oddsen att bli lagförd med påföljden fängelse är också högre för elever med grundskoleutbildade föräldrar, för elever som är utrikes födda eller har utrikes födda föräldrar, samt för elever från hushåll med lägre inkomster. Dessa elevgrupper

jämförs med elever som har högskoleutbildade föräldrar, elever som är inrikes födda med inrikes födda föräldrar respektive elever från hushåll med de högsta inkomsterna.

- **Hot och våld bland barn och unga ökar.** Rapporten sammanfattar flera källor som bekräftar en allt högre förekomst av hot och våld bland unga, både i och utanför skolmiljön. Pojkar står för en stor majoritet av våldsbrotten, även om flickors andel har ökat något under senare år. Parallellt har tryggheten i skolan minskat bland eleverna under det senaste decenniet, vilket bekräftas av både elever och lärare. Barn som utsätts för våld eller växer upp i miljöer med kriminalitet riskerar att drabbas hårt, både som brottsoffer och genom att själva dras in i kriminalitet.
- **Allt större andel elever avslutar årskurs 9 med betyget F.** Andelen elever som inte når kunskapskriterierna för betyget E har ökat i årskurs 9, framför allt under de senaste fyra åren och andelen ökar särskilt bland flickor. Totalt hade 28 procent av eleverna som avslutade årskurs 9 vårterminen 2025 minst ett underkänt betyg. Var femte elev hade underkänt betyg i två eller fler ämnen.
- **Alla elever i behov av stöd får inte tillräckligt stöd.** Flera granskningar visar att huvudmännen inte alltid säkerställer att skolorna har tillräckliga resurser och förutsättningar för att ge elever i behov av särskilt stöd det stöd de har rätt till. Bristande stöd i skolan kan därmed bidra till ökade skillnader i skolresultat och försämrade framtidsmöjligheter.

Krav från Sveriges Lärare

För Sveriges långsiktiga tillväxt är det viktigt med en välutbildad befolkning. Grunden till det läggs i förskolan och skolan. Sparas det där minskar alltså de framtida tillväxtpotentialerna. Men skolmisslyckanden handlar inte enbart om utebliven tillväxt, utan faktiska kostnader som uppstår när elever hamnar i olika typer av utanförskap såsom arbetslöshet, sjukskrivning eller kriminalitet. Därför måste stat och kommun i högre grad se på utbildning som en investering för hela samhället, för att undvika större kostnader som annars uppstår i framtiden.

Sveriges Lärare kräver att:

- **Staten måste överta finansierings- och resursfördelningsansvaret för skolväsendet.** Skolväsendets kvalitet och likvärdighet är ett nationellt intresse, därför måste staten överta ansvaret. Resultaten i tidigare undersökningar från Sveriges Lärare visar att staten kan uppnå större kompensatorisk effekt än vad kommunerna och dagens huvudmän klarar själva. Regeringen måste därför tillsätta en utredning av ett sektorsbidrag för skolväsendet. På sikt måste staten överta huvudmannskapet för skolväsendet.
- **Reglera ramfaktorer.** Lärare och annan skolpersonal måste få förutsättningar för att kunna utbilda sina elever och vara ett bra stöd åt dem. Undervisningstid, gruppstorlekar, lärartäthet samt tid för planering, för- och efterarbete måste regleras. Dessa villkor är avgörande för undervisningens kvalitet.
- **Alla elever ska få det stöd de behöver.** Det innebär att de elever som är i behov av särskilt stöd måste få det och garantin om tidiga stödinsatser följas. Elevers rätt till stöd i fritidshemmet ska dessutom utgå från samma principer som under den obligatoriska delen av skoldagen. Elevhälsan måste vara likvärdig i hela landet, med tillgång till rätt kompetenser och möjlighet till stödundervisning. Huvudmännen måste ta ansvar och säkerhetsställa att det finns god tillgång till speciallärare, specialpedagoger, skolkuratorer, skolpsykologer och andra kompetenser. Det behöver finnas stödpersonal som tar hand om eleverna under

lektionstid, såväl som mellan lektionerna. Det behöver finnas möjligheter för stödundervisning till exempel undervisning i liten grupp.

- **Skolledning och huvudmännen måste ta ett större ansvar i arbetet mot hot och våld.** Nolltolerans mot hot och våld i skolan ska gälla och genomföras i praktiken. Politiker/huvudmän ska årligen följa upp arbetsmiljöarbetet kring hot och våld, centralt och ute på enheterna. Åtgärder ska vidtas när det krävs. Huvudmannen ska ha rutiner för arbetet mot hot och våld, om till exempel avstängningar, omplaceringar av elever, hantering av tillbud, samarbete med polis och socialtjänst. Arbetsgivaren måste erbjuda mer utbildning, handledning och stöd till skolledning och lärare.
- **Förebyggande insatser är en nödvändighet för att undvika att barn och unga hamnar i brottslighet.** Alla barn har rätt till en trygg uppväxt. För att samhället ska kunna förebygga våld och brott krävs kunskap om barns vardag och de risker de möter, inte minst i skolmiljön. Skolan kan inte ensam hantera problem kopplade till psykisk ohälsa eller kriminalitet. Samverkan krävs mellan BUP, socialtjänst, polis och skola. De bör dessutom tydliggöras vem som har samordningsansvar, men det ska inte ligga på skolan eftersom skolväsendets fokus ska ligga på utbildning. När det förebyggande arbetet inte räcker till behövs statliga akutskolor.
- **Det behövs myndighetssamverkan mot skolmisslyckanden.** Kriminalitet och förekomst av hot och våld i skolan är samhällsproblem som ingen samhällsinstitution kan lösa själv. En gemensam kraftsamling mellan myndigheter krävs för att möta utmaningen.

Bakgrund

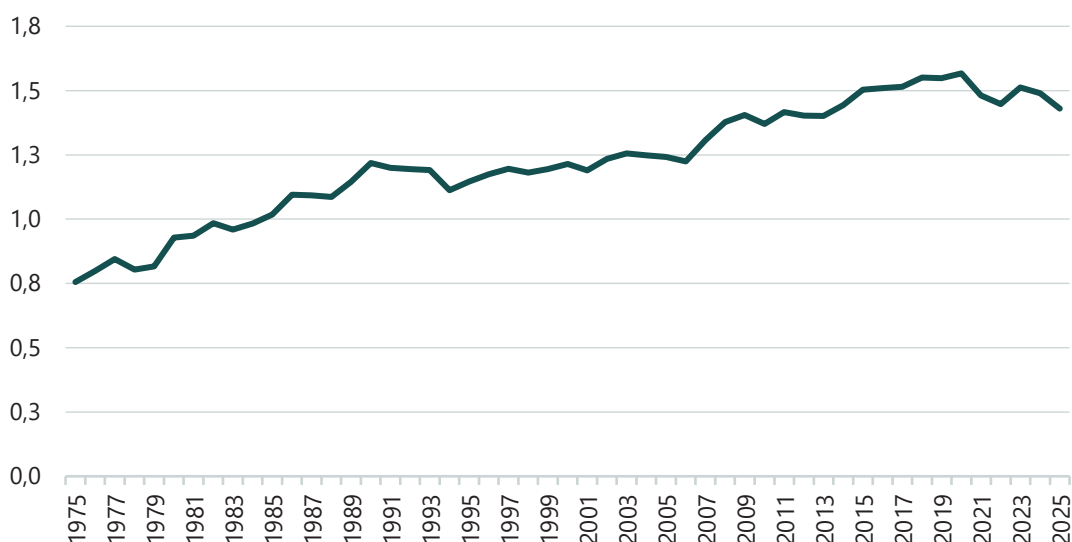
I detta bakgrundskapitel återges utvecklingen av brott i Sverige, både utvecklingen av olika brottstyper som begås, och utvecklingen över olika generationer. Det beskriver hur barn och unga hamnar i kriminalitet och själva blir utsatta, och att det även förekommer i skolmiljön. Kapitlet syftar också till att beskriva några av de problemområden som finns i svensk skola, som påverkar barnens trygghet och möjlighet att nå sina mål. Det handlar exempelvis om att skolan inte är likvärdig och att inte alla elever får det stöd de är i behov av. Skolan brukar benämnas som en av samhällets viktigaste brottsförebyggande instanser, men för att undvika att fler barn hamnar i kriminalitet behövs rätt förutsättningar.

Utvecklingen av brott i Sverige

Utvecklingen av antalet anmälda brott i Sverige har över lag haft en uppåtgående trend sedan 1975, vilket framgår i diagram 1 (Brå, 2026:a). Ökningstakten var starkast fram till mitten av 1990-talet, följt av en svagare ökningstakt fram till mitten av 00-talet, för att sedan öka i starkare takt igen fram till år 2020. Under de senaste åren har antalet anmälda brott minskat och under 2025 anmäldes totalt 1,43 miljoner brott till polis, tull eller åklagare. Statistiken över lagföringsbeslut¹ (Brå, 2025:a) för det senaste årtiondet visar att antalet har ökat, från 107 000 lagföringsbeslut till 116 000, mellan 2015 och 2024. Av dessa ökar antalet domslut, från 59 000 år 2015 till 83 000 år 2024, medan strafförelägganden respektive åtalsunderlåtelse har minskat något under samma tidsperiod (från 31 000 till 26 000 respektive från 16 000 till 6 000). Av samtliga lagföringsbeslut 2024 avsåg 19 procent kvinnor och 81 procent män. Samma år lagfördes över 203 000 brott, vilket innebär att lagföringsbesluten i genomsnitt avsåg 1,8 brott.

Diagram 1. Antal anmälda brott i Sverige, 1975–2024 (2025 preliminär statistik)

Miljoner anmälda brott

Källa: Brottsförebyggande rådet, Anmälda brott 1975–2024, 2025 preliminär statistik

¹ För begreppsförklaringar i detta avsnitt, se kapitlet Metod och begreppslista

Det är viktigt att poängtera att antalet anmälda eller lagförda brott inte visar utvecklingen av antalet faktiska brott som har begåtts, eftersom det kan vara olika hur många brott som upptäcks, anmäls och klaras upp över tid. Förändringar i möjligheten att upptäcka och lagföra brott, tillsammans med benägenheten att anmäla påverkar statistiken. Samhällsförändringar såsom bättre stöld- och inbrottskydd, liksom förändringar i vad som lagförs som brott påverkar också. Exempelvis lagfördes betydligt färre personer för narkotikabrott tidigare eftersom eget bruk inte blev kriminaliserat förrän 1988 (Brå, 2025:b). Utöver detta påverkar givetvis befolkningsökningen antalet brott över tid.

En sammanfattning av brottsutvecklingen i Sverige (Brå, 2026:b) baserat på Nationella trygghetsundersökningen (NTU), visar att sedan 2006 har andelen hushåll som har blivit utsatta för egendomsbrott minskat från omkring 18 till 11 procent, varav den största minskningen ägde rum under 2000-talet. Utsatthet för brott mot enskild person finns tillgängligt för åren 2016–2024 och visar att andelen som blivit utsatta var som högst mellan åren 2017 till 2019 (omkring 22–23 procent), därefter har det skett en minskning och sedan 2020 ligger andelen utsatta på 20 procent. Totalt sett har det skett en ökning i anmälda brott mot enskild person under 2006–2024, vilket huvudsakligen förklaras av antalet anmälda bedrägerier kraftigt ökat under den studerade perioden.

Även utsatthet för hot och sexualbrott har ökat under tidsperioden, varav ökningen huvudsakligen skedde under senare perioden av 2010-talet. En annan tydlig trend är att bankrån, taxirån och rån mot värdetransport kraftigt minskat under tidsperioden, vilket delvis förklaras av minskad kontanthantering.

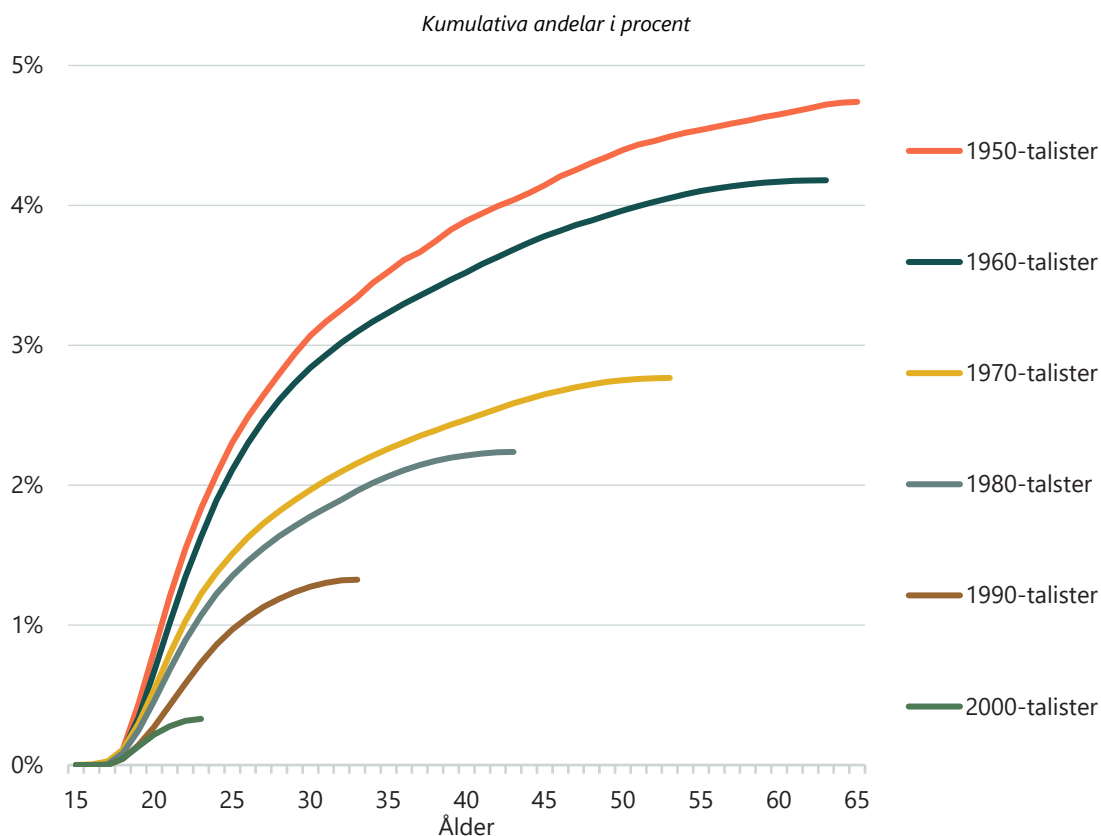
Utsatthet för misshandel har minskat under 2006–2024, även om det skett en viss ökning under 2010-talet. Det grova våldet som leder till sjukvård har också minskat under tidsperioden, medan utvecklingen av det dödliga våldet har ökat, och särskilt under 2010-talet. Ökningen av utsatthet för dödligt våld gäller huvudsakligen män och avser dödligt skjutvapenvåld. Den uppåtgående trenden har dock brutits och sedan 2023 syns en minskning.

I en nyligen publicerad kohortstudie (Brå, 2025:b; Brå, 2025:c) framkommer det att av personer födda mellan 1958 och 2007 har cirka 20,2 procent lagförts någon gång för brott (10,3 procent för kvinnor och 29,7 procent för män). Majoriteten av dem som lagförs för brott debuterar före 25 års ålder, vilket är ett mönster som är stabilt över kohorter. Vid 25 års ålder hade närmare 17,8 procent av personerna lagförts för brott, och 2,5 procent hade lagförts för brott minst fyra gånger. Andelen som har lagförts för brott var betydligt högre bland 50- och 60-talisterna än bland 90- och 00-talisterna. För kvinnor var stöldbrott den vanligaste brottstypen att lagföras för upp till 25 års ålder, oavsett vilket årtionde kvinnorna föddes under. För männen var brott mot trafikbrottslagen den vanligaste brottstypen för personer födda innan 1990-talet. För män födda på 1990-talet var i stället ringa narkotikabrott vanligast upp till 25 års ålder.

När olika brottstyper analyseras per kohort framgår att lagföringar för stöld-, bedrägeri- och trafikbrott har minskat med kohorterna, medan lagföringar för ringa narkotikabrott har ökat i yngre kohorter. För våldsbrott är utvecklingen mer stabil, fränsett personer födda på 1980-talet som i högre grad lagfördes för våldsbrott än övriga kohorter. Frihetsberövande påföljder har blivit mindre vanliga totalt sett, medan längre fängelsestraff har ökat något. Det var vanligare bland utrikes födda att lagföras för brott än bland inrikes födda, men oavsett födelsebakgrund förhöll sig kohorterna till varandra på samma sätt som för samtliga personer; det vill säga att andelen lagförda var större bland tidigare kohorter i jämförelse med de senare (Brå, 2025:b).

Vidare visar kohortstudien att andelen som har dömts till fängelse i populationen uppgick till totalt 2,3 procent. Det var betydligt vanligare att män dömdes till fängelse än kvinnor, 4,2 procent respektive 0,4 procent. Andelen dömda till fängelse skiljer sig också mellan olika kohorter. I diagram 2 framgår att av 1950-talisterna hade 2,3 procent dömts till fängelse vid 25 års ålder och att andelen sedan minskar för varje efterföljande kohort, till 1,0 procent för 1990-talisterna vid samma ålder. Samma nedåtgående mönster per kohort syns även i statistiken för antal lagföringar per person, och trenderna är desamma oavsett kön eller födelsebakgrund (Brå, 2025:c).

Diagram 2. Andel som dömdes till fängelse, efter 10-årskohort och ålder vid det första utdömda fängelsestraffet

Källa: Brottsförebyggande rådet (Brå, 2025:c)

Brott bland barn och unga

Barn som är under 15 år när de begår brott är inte straffmyndiga och får inte dömas till påföljd (1 kap 6 § brottsbalken.) I stället kan socialtjänsten vidta insatser. Om barnet och/eller dennes vårdnadshavare går med på insatserna kan de genomföras med stöd av socialtjänstlagen (2001:453, SoL). Antalet barn under 15 år som misstänks för brott har fördubblats under det senaste decenniet, från 15 000 barn år 2015 till närmare 35 000 barn år 2023 (Brå, 2025:d). Ökningen gäller även när hänsyn tas till befolkningsutvecklingen och förklaras i huvudsak av ökad miss-handel, stöld, olaga hot och ofredande.

Pojkarnas andel utgör ungefär tre fjärdedelar av samtliga brottsmisstankar under tidsperioden, men flickornas andel har ökat något sedan 2021 och uppgick till 30 procent år 2023. Särskilt allvarliga brott som utreds enligt lagen om unga lagöverträdare (LUL) har också ökat, från 1 500 år 2015 till 3 500 år 2023. Brotten som utreds enligt LUL är ofta kopplade till kriminella nätverk och sker tillsammans med äldre medgärningspersoner.

Jämfört med befolkningen som helhet i åldrarna 0–14 år, bor barnen som utreds enligt LUL dubbelt så ofta med en ensamstående förälder, dubbelt så ofta i en hyreslägenhet och dubbelt så ofta i ett område med socioekonomiska utmaningar. Det är också vanligare att barnen bor i hushåll som oftare mottar ekonomiska bidrag och är oftare inrikes eller utrikes född med två utrikes födda föräldrar. En tredjedel av pojkarna och hälften av flickorna hade själva utsatts för brott året innan de begick sitt LUL-utredda brott, vilket är sju respektive tio gånger vanligare än bland barn i befolkningen i motsvarande åldrar. Vidare hade närmare hälften av pojkarna och hälften av flickorna en tidigare ställd psykiatrisk diagnos (Brå, 2025:d).

Många av barnen förekommer upprepade gånger i misstankeregister. Brå beskriver att barnen ofta har en problematisk bakgrund, med tidigare kontakter med socialtjänsten och stora svårigheter i skolan, såsom hög frånvaro och avbruten skolgång. Exempelvis hade barnen ofta allvarliga konflikter med andra elever eller med lärare, och en fjärdedel av barnen hade särskilt anpassad undervisning. En fjärdedel av pojkarna och närmare en femtedel av flickorna har bedömts ha uppmärksamhets- och koncentrationssvårigheter, enligt socialtjänsten. Nio av tio barn var redan kända av socialtjänsten innan de begick det LUL-utredda brottet (Brå, 2025:d).

Involveringen av barn till kriminella nätverk förklaras i en rapport från Brottsförebyggande rådet (Brå, 2023). Hierarkin i nätverken beskrivs utgå från att barn rekryterar yngre barn. Att just barn utnyttjas beror på att de anses vara billigare än annan arbetskraft, kan utföra sysslor med störst risk för upptäckt och bidrar till nätverkets tillväxt och förankring i området. Att närma sig barn som redan är kriminellt aktiva, eller av andra skäl är välkända, innebär mindre risker för de äldre i nätverken. Barnen socialiseras in genom daglig samvaro, ständiga provningar och godtyckliga belöningar. De nyrekryterade barnen används i första hand för att förvara, transportera och sälja narkotika. Skuldsättning, hot och våld används för att förhindra att unga ska avsluta relationer med äldre och för att förhindra utträden från nätverken.

Rapporten konstaterar att barnens delaktighet i grova brott på senare tid inte sker stegvis, utan inleds direkt efter inträdet i ett kriminellt nätverk. Hälften av dem som involverats i kriminella nätverk uppger i rapporten att de haft problem att fullfölja grundskolan till följd av koncentrationssvårigheter, utanförskap, mobbning, bråk och skolk.

Att barn och unga som begår grövre brott har kopplingar till kriminella nätverk och att barnen återkommer till brott trots insatser, bekräftas i Riksrevisionens granskning (Riksrevisionen, 2024). Den bristfälliga skolgången beskrivs som en tydlig riskfaktor för framtida kriminalitet. Riksrevisionen konstaterar att de insatser som sätts in för barnen ofta är för sena, ojämliga och bristfälligt samordnade, särskilt för barn under 15 år där ansvarsfördelningen mellan aktörer är otydlig. I en forskningsöversikt över ungdomsbrottslighet (Vetenskapsrådet, 2024), framställs skolmisslyckanden, låg skolanknytning och svaga band till lärare som riskfaktorer för ungdomar att begå brott. Dessa riskfaktorer betonas dock i samspel med andra faktorer såsom kamratumgänge, bostadsområde och individuella egenskaper.

Trots allt samlat arbete och forskning om barn som begår våld saknas fortfarande fördjupad kunskap om barnens uppväxtvillkor, vilka riskfaktorer de haft och vilka faktiska insatser som getts (Socialstyrelsen, 2025). En kunskapsöversikt (SBU, 2023) om effekterna av psykosociala insatser och skolbaserade metoder för att förebygga att unga dras in i gängrelaterad kriminalitet visar på att det finns metoder med internationellt stöd, men att mer forskning behövs i svensk kontext. Brottsförebyggande rådet (Brå, 2023) beskriver att ett regelbundet informationsutbyte mellan socialtjänst, skola, fritidsverksamheter och polis inom ramen för lägesbildsarbetet kan vara en förutsättning för att personal som arbetar med barn ska kunna uppmärksamma och

förebygga värvning till kriminella nätverk. Till exempel kan iakttagelser från exempelvis fältassistenter, områdespoliser och skolpersonal tillsammans ligga till grund för en åtgärdsplan med fokus på var och när (till exempel under skollov) risken är som störst för att äldre ska ta kontakt med barn samt hur dessa kontakter ska kunna förebyggas.

Barn som utsätts för brott i skolan

Skolan är särskilt utsatt när det gäller risker för hot och våld (Arbetsmiljöverket, 2025) och antalet anmälningar om allvarliga händelser har ökat. Händelser kopplade till hot och våld på skolorna är utbredd och finns på alla typer av skolor oavsett storlek, skolform och organisationsform. Påfallande ofta har elever med normbrytande beteende varit inblandade i de hot och våldshändelser som anmäls, till exempel elever med utåtagerande beteende som har hamnat i affekt. Enligt Arbetsmiljöverket har anmälningar av allvarliga händelser ökat generellt för alla branscher i arbetslivet, men ökningen är större inom skolan. Ökningen kan delvis förklaras med en större anmälningsbenägenhet, men inte enbart. Det handlar om en faktisk ökning av hot och våld i skolan. Anmälningarna avser huvudsakligen skolpersonalens utsatthet, men påverkar även elevernas arbetsmiljö och de omständigheter som gör att hotfulla eller våldsamma situationer uppstår.

Skolundersökningen om brott 2023 visar att över 45 procent av eleverna i årkurs 9 uppgett att de utsatts för stöld, misshandel, hot, rån eller sexualbrott minst en gång under de senaste tolv månaderna (Brå, 2024). Undersökningen visar att pojkar och flickor utsatts för brott i ungefär lika stor utsträckning. Det vanligaste var att barnen utsattes för stöld. Bland pojkar var misshandel därefter vanligast, medan sexualbrott var vanligare bland flickor. Utsatthet för brott var vanligare bland elever som var utrikes födda eller hade två utrikes födda föräldrar, jämfört med elever med minst en svenskfödd förälder. Störst andel utsatta för brott fanns bland elever från familjer med svaga ekonomiska resurser, med skilda eller separerade föräldrar eller med föräldrar som saknade arbete. Elever som utsatts för brott uppgav att det ofta skett i skolmiljön, och att gärningspersonen ofta var en vän eller bekant. Totalt uppgav över hälften av eleverna att de själva begått något brott under de senaste 12 månaderna, och rapporten visar att elever som var delaktiga i brott också var mer utsatta.

Det är vanligt förekommande att lärare bevittnar hot och våld mellan elever på skolorna. Sju av tio lärare som bevittnat hot och våld svarar att våldet blivit grövre i högre utsträckning de senaste tre till fem åren (Sveriges Lärare, 2025:a). I undersökningen framkommer signifikanta skillnader mellan tillgången till personal och förekomsten av hot och våld. De lärare som svarar att det fanns otillräckligt med behöriga lärare, kuratorer/skolpsykologer, elevassistenter och kringpersonal har i högre utsträckning svarat mycket hög förekomst av hot och våld på deras skola, jämfört med de som svarade att de hade tillräcklig tillgång. Lärarna uppgav att riskområden i skolan var korridorer, omklädningsrum och matsal samt att det framför allt är på raster och i övergången mellan lektioner som många situationer uppstår.

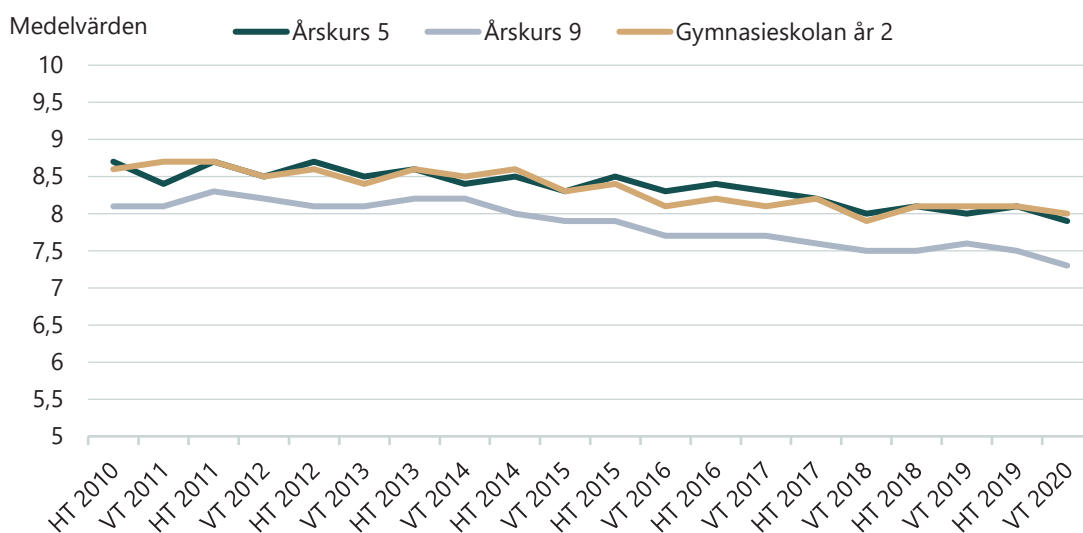
Rapporten visar vidare att nedskärningar på skolorna i stor utsträckning bidragit till att hot och våld ökat. Det som lärarna lyfter som de största problemen med nedskärningarna är brist på personal, ökad arbetsbelastning, för stora klass- och gruppstorlekar samt att elever som är i behov av stöd inte får det. Våldet leder enligt lärarna även till ökad oro och stress bland elever, ökad psykisk ohälsa och en ökad frånvaro.

Skolenkäten (Skolinspektionen, 2025:a) bekräftar att det finns elever som känner sig otrygga i skolan. I årskurs 8 uppgav nära två av tio elever att de inte alls eller endast till viss del känt sig

trygga i skolan och en tredjedel uppgav att de i låg utsträckning litar på att de vuxna i skolan gör tillräckligt om någon elev blir illa behandlad. De flesta skolor har ett resultat som ligger nära det genomsnittliga, men det finns också skolor där färre än hälften av eleverna svarat att de känner sig trygga. Samtidigt svarade 14 procent av grundskolelärarna och 11 procent av gymnasielärarna att de till viss del eller inte alls upplevt att eleverna känner sig trygga.

Under åren 2023–2025 har den genomsnittliga tryggheten i årskurs 5, årskurs 8 respektive årskurs 2 i gymnasieskolan legat kvar på ungefär samma nivå, men utvecklingen föregås av en negativ trend åren innan (diagram 3). År 2020 uppgav åtta av tio elever i årskurs 9 att de kände sig trygga och nio av tio i årskurs 5 och år 2 i gymnasieskolan (Skolinspektionen, 2020). I årskurs 9 har andelen trygga elever minskat från 89 till 79 procent mellan 2010 och 2020, och andelen som svarar att de känner sig helt och hållet trygga har minskat med runt 10 procentenheter i alla tre grupper. I grundskolan var det allt färre elever som uppfattade att de vuxna reagerade om någon elev blivit kränkt, andelen minskade exempelvis från 70 procent i årskurs 9 år 2012 till 62 procent år 2020.

Diagram 3. Utveckling av elevernas trygghet i skolan

Källa: Skolenkäten 2010–2020, Skolinspektionen. Medelvärden för påståendet "Jag känner mig trygg i skolan". Elever i grundskolans årskurs 5, 9 respektive gymnasieskolans år 2 (2010–2011: gymnasieskolans år 3). Medelvärdet kan variera mellan 0–10 och beräknas genom att varje svarsalternativ (förutom "vet ej") tilldelats ett värde (10,00; 6,67; 3,33; 0). Ett högt värde indikerar ett positivt resultat.

Skolverkets elevenkät (Skolverket, 2025:a) visar att flickor i grundskolan i lägre grad än pojkar känner sig trygga. Det gäller såväl tryggheten i skolan generellt som mer specifikt i klassrummen, på skolgården och i synnerhet på skolans toaletter samt i omklädningsrum och duschar. Det var också vanligare att flickor svarat att de känner sig rädda i skolan, och i grundskolan var det bara omkring hälften av flickorna som svarat att de aldrig känner sig rädda.

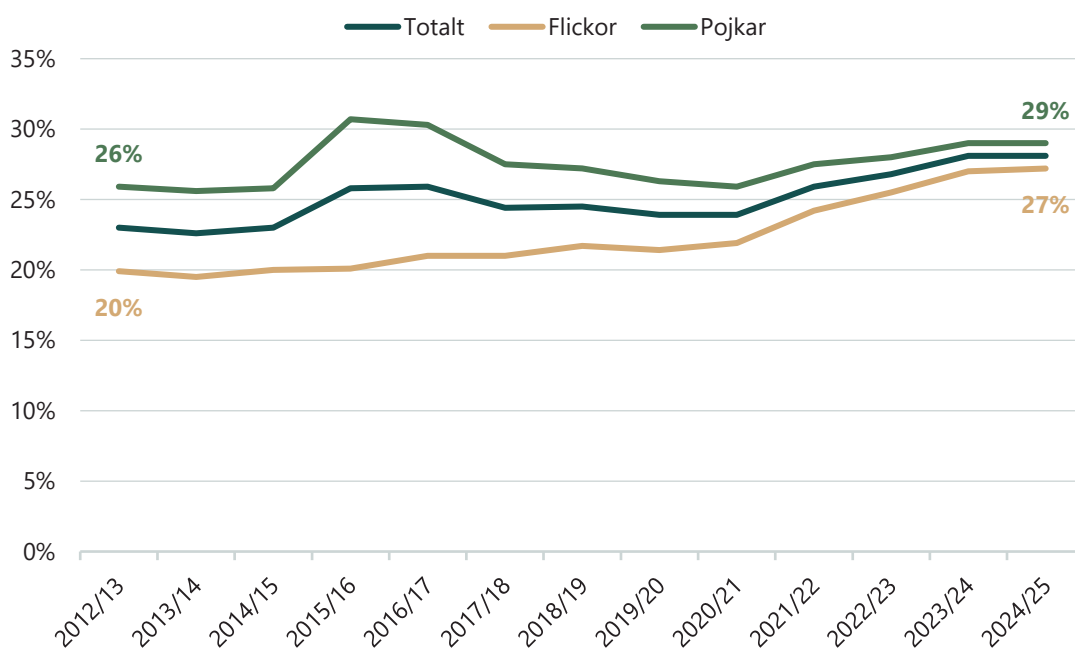
Fler elever lämnar grundskolan med minst ett F

Andelen elever i årskurs 6 med godkända terminsbetyg i samtliga lästa ämnen var totalt 70,4 procent vårterminen 2025, vilket är en ökning med närmare 1 procentenhet jämfört med våren 2024 (Skolverket, 2025:d). Sedan vårterminen 2016 har dock andelen elever i årskurs 6 med godkända terminsbetyg i samtliga ämnen minskat med närmare 9 procentenheter. 13 500 av eleverna (11 procent) i årskurs 6 fick inte godkänt betyg i ett ämne och 21 600 elever (18

procent) fick inte fick godkänt betyg i två eller flera ämnen. Andelen elever som inte fick godkänt betyg i något ämne alls var 1 procent, vilket motsvarar 1 050 elever.

Vidare avslutade 28 procent av eleverna årskurs 9 läsåret 2024/25 med minst ett underkänt betyg (diagram 4), vilket motsvarar närmare 35 000 elever. Andelen har ökat med fyra procentenheter bara sedan läsåret 2020/21. Pojkar har en högre andel underkända betyg än flickor, men skillnaden mellan könen har minskat över tid. Andelen flickor som avslutar grundskolan med underkända betyg har ökat särskilt mycket under de senaste fyra åren.

Diagram 4. Andel elever som avslutat årskurs 9 och ej uppfyllt betygsriterierna för lägst betyget E

Källa: Skolverket, tabell 5A/Tabell 2. Andel av samtliga elever som fått eller skulle ha fått betyg enligt det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet i årskurs 9.

Tabell 1. Andel elever som avslutat årskurs 9 läsåret 2024/25 och ej uppfyllt betygsriterierna för lägst betyg E

Läsår/bakgrund	Totalt	Flickor	Pojkar	I ett ämne	I två eller flera ämnen	I alla ämnen
Alla elever	28%	27%	29%	8%	18%	2%
Bakgrund						
Elever med svensk bakgrund	24%	23%	24%	7%	15%	2%
Elever med utländsk bakgrund	40%	37%	42%	12%	27%	1%
Nyinvandrade elever	72%	70%	74%	11%	58%	3%
Föräldrarnas högsta utbildning						
Förgymnasial utbildning	63%	61%	64%	13%	47%	4%
Gymnasial utbildning	41%	40%	43%	11%	27%	3%
Eftergymnasial utbildning	19%	18%	19%	7%	11%	1%

Källa: Skolverket, tabell 5A. Andel av samtliga elever som fått eller skulle ha fått betyg enligt det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet i årskurs 9.

I tabell 1 framgår att 18 procent av alla elever saknade godkänt betyg i två eller flera ämnen och 2 procent saknade godkänt i alla ämnen. Andelen elever med underkända betyg var särskilt hög bland nyinvandrade elever (72 procent) och elever vars föräldrar har högst förgymnasial utbildning (63 procent).

Skolornas olika förutsättningar

I detta avsnitt redovisas hur förutsättningarna i den svenska skolan kan variera, exempelvis vad gäller tillgången på behöriga lärare. Avsnittet belyser även utvecklingen av andelen elever som får särskilt stöd och beskriver omfattningen av problemen med skolor som inte lyckas ge elever det stöd som de är i behov av.

Likvärdig förskola och skola

Trots att lärarlegitimationsreformen² infördes 2011 undervisas i dag över 30 procent av eleverna i grundskolan av personer utan lärarlegitimation (Sveriges Lärare, 2026). Samtidigt är skillnaderna mellan skolor och elevgrupper större än någonsin. Elever som är i störst behov av det, möter i lägre utsträckning utbildade och behöriga lärare, vilket är ett tydligt uttryck för den rådande pedagogiska segregationen.

Segregation förekommer redan i förskolan och den speglar i stor utsträckning boendesegregationen (Skolverket, 2025:b). Det är vanligare att barn från låginkomstfamiljer är koncentrerade till samma förskolor, medan barn från höginkomstfamiljer i större utsträckning går i mer socioekonomiskt blandade förskolor. Segregationen i förskolan är också hög mellan barn med utländsk och svensk bakgrund. Detta innebär att barn med sämre förutsättningar för lärande i högre grad koncentreras till samma förskolor än barn med bättre förutsättningar. Trots en kompensatorisk resursfördelningsmodell, där kommunerna enligt skollagen ska fördela resurser efter förutsättningar och behov, visar Skolverkets analys på en omvänd kompensatorisk fördelning. Förskolor som har en högre andel barn med låg socioekonomisk bakgrund har en något lägre andel personal med förskollärarexamen, när hänsyn tas till skillnader mellan olika delar av landet och huvudmannatyp. Skolan beskrivs som en central arena där segregationens effekter både kan förstärkas och mildras (Skolverket, 2025:b).

Skolsegregationen i beskrivs, liksom för förskolan, hänga ihop med ökningen av boendesegregation. De flesta elever går i skolor nära hemmet och bostadsområden har blivit mer segregerade. Det fria skolvalet bidrar också till segregation eftersom elever med starkare socioekonomisk bakgrund oftare väljer fristående grundskolor (Holmlund H, Sjögren A, Öckert B, 2020; Holmlund H m.fl, 2014). Resultatskillnaderna mellan olika elevgrupper har ökat kraftigt under tidsperioden 1988–2020, dels i relation till om eleverna är födda i Sverige eller inte, dels i relation till föräldrarnas inkomster (Sveriges Lärare, 2023). Nyanlända elever är kraftigt överrepresenterade bland det totala antalet obehöriga till gymnasieskolan. Utlandsfödda elevers resultat påverkas bland annat av att invandringsåldern har ökat, vilket innebär kortare tid i den svenska skolan, samt av att socioekonomiska faktorer har fått större betydelse för skolresultaten. (Skolverket, 2018).

I rapporten konstateras även att för elever födda i Sverige, både elever med svensk bakgrund och elever med utländsk bakgrund, har den socioekonomiska bakgrunden också fått en ökad betydelse. Föräldrarnas utbildningsnivå har stor betydelse för elevers betygsresultat, men dess

² Syftet med reformen var att återreglera läraryrket för att ge alla barn och elever rätten att undervisas av utbildade, kvalificerade lärare i både förskolan och skolan.

betydelse har inte ökat över tid. Däremot har föräldrarnas inkomst fått allt större betydelse för betygsresultaten och förklarar i huvudsak den ökade betydelsen av socioekonomisk bakgrund. För utlandsfödda elever har även föräldrarnas utbildningsnivå och grad av bidragstagande fått ökad betydelse för betygsresultaten.

Skolverket beskriver utvecklingen av likvärdigheten i svensk grundskola (Skolverket, 2025:c) och att flera satsningar har gjorts från stat och huvudmän för att öka likvärdigheten i skolan. Rapporten konstaterar att skolresultaten fortsatt skiljer sig kraftigt åt beroende på föräldrarnas socioekonomiska bakgrund. Skolorna fördelar visserligen lärartäthet efter elevers behov, men att det finns en avsaknad av kompensatorisk fördelning av lärarkompetens (Holmlund H, Sjögren A, Öckert B, 2020). Den rådande bristen på behöriga lärare riskerar dessutom att förvärra den pedagogiska segregationen när behöriga och erfarna lärare söker sig bort från skolor med mer utmanande elevsammansättning.

I Skolinspektionens årsrapport 2023 (Skolinspektionen, 2024:a) framkommer att bristen på legitimerade lärare är en av skolans stora utmaningar. De granskade huvudmännen behöver exempelvis bli bättre både på att kartlägga aktuellt rekryteringsbehov och på att ge personalen möjlighet att delta i behörighetsgivande utbildning. De konstaterar att lärarlegitimation ibland felaktigt likställs med behörighet och att undervisningen organiseras utifrån andra principer än att lärarna ska undervisa i ämnen som motsvarar deras behörigheter.

Färre elever får särskilt stöd

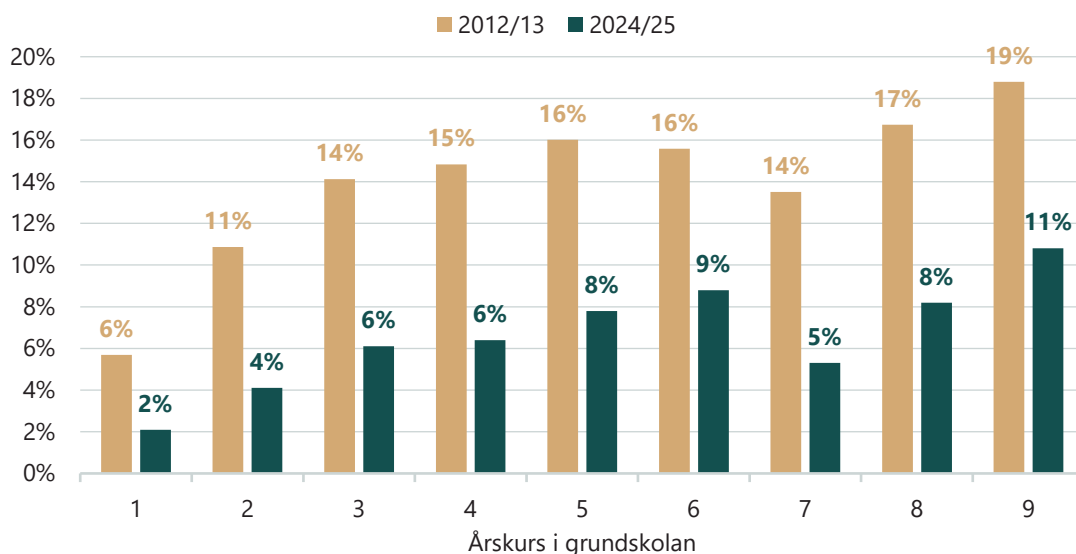
I Sverige har elever enligt skollagen rätt att få extra anpassningar och särskilt stöd om eleven riskerar att inte uppfylla de betygsriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. Det finns också en särskild garanti för tidiga stödinsatser i bland annat förskoleklass och lågstadiet. I denna garanti ingår en rad obligatoriska tester som syftar till att tidigt kunna identifiera elever som befars inte uppfylla de kunskapsriterier som minst ska uppfyllas i årskurs 1 och 3 och därmed ge dessa elever det stöd de behöver.

I samband med förändringar i skollagen 2014 infördes extra anpassningar som en tidig stödinsats inom ramen för den ordinarie undervisningen. Om dessa insatser inte är tillräckliga ska särskilt stöd utredas och beslutas av rektor. Reformen innebar också att en del stöd som tidigare dokumenterades som särskilt stöd i stället ges som extra anpassningar.

I diagram 5 framkommer att av alla elever i årskurs 1 hade 2 procent av eleverna särskilt stöd i form av åtgärdsprogram, en andel som stiger för varje stadiet till närmare 9 procent i årskurs 6 (Skolverket, 2024/25). I den efterföljande årskullen faller andelen tillbaka ner till 5 procent, sannolikt på grund av att många elever byter skola i årskurs 7 vilket skapar ett administrativt glapp. I årskurs 9 hade närmare 11 procent av eleverna åtgärdsprogram under läsåret 2024/25.

Diagram 5 visar vidare att andelen elever med åtgärdsprogram var betydligt högre för ett årtionde sedan, det vill säga innan reformen om extra anpassningar infördes. Läsåret 2012/13 hade närmare 19 procent av eleverna i årskurs 9 åtgärdsprogram. Samtidigt beskriver lärare att fler elever hade behövt särskilt stöd idag, än dem som får det (Sveriges Lärare, 2025:b). 22 procent av eleverna i en genomsnittlig klass i högstadiet 2025 hade endast extra anpassningar och över en tiondel skulle behövt särskilt stöd men fick det inte enligt lärarna.

Diagram 5. Andel elever med åtgärdsprogram per årskurs, jämförelse mellan läsåren 2012/13 och 2024/25

Källa: Skolverket tabell 9A, Elever med särskilt stöd i grundskolan

Skolinspektionens rapporter (Skolinspektionen, 2024:b; Skolinspektionen, 2025:b) visar att brister i arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd är ett återkommande problem och att huvudmännens ansvar för att ge skolorna fungerande förutsättningar inte alltid fungerar. På många skolor saknas tydliga strukturer och rutiner för stödinsatser, vilket innebär att elever inte får rätt stöd i tid. Det kan handla om omfattande svagheter i skolornas arbete som kan leda till att elevärenden "läggs på hög" eller att eleverna får "stå i kö" för utredning. Skolinspektionen konstaterar att elevhälsan är underdimensionerad, vilket kan leda till att mindre resurskrävande stödinsatser riskerar att väljas framför andra. Det kan även handla om skolor där ett större antal elevers stödbehov inte utreds trots tydliga signaler och behov.

Samtidigt saknar lärarna förutsättningar att tillgodose alla elevers behov (Sveriges Lärare, 2024:a). Det handlar bland annat om de allt för stora klasserna/elevgrupperna och att en stor andel av eleverna har olika svårigheter och behov som kräver extra insatser/resurser. Konsekvenserna av att inte kunna tillgodose alla elevers behov blir sämre studiero i undervisningssituationerna och att elever inte når så långt som de skulle kunna göra.

Kan skolan vara en av samhällets viktigaste brottsförebyggande instanser?

Problem uppträder ofta tidigt i livet och tenderar att förstärkas över tid, om de inte möts av samordnade insatser. Skolsvårigheter beskrivs som tidiga indikatorer på risk för framtida utanförskap (Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), 2025; Socialstyrelsen, 2010; Nilsson Lundmark E, Nilsson I, 2022). Barn med låga betyg har en betydligt högre risk för att hamna i kriminalitet och drabbas av andra psykosociala problem som missbruk, självmordsförsök, tonårsföräldraskap eller att få ekonomiskt bistånd vid 25 års ålder. Rapporterna visar att barn som tidigt halkar efter i skolan löper högre risk för svag etablering i vuxenlivet, även när hänsyn tas till familjebakgrund. ESO-rapporten pekar på brister i ansvarsfördelning mellan stat, kommun och region, vilket leder till att insatser sätts in sent och fragmenterat. De beskriver att skolan har en central men inte tillräckligt utnyttjad roll i det tidiga förebyggande arbetet.

Elever som rapporterar frekvent frånvaro presterar i genomsnitt betydligt sämre än elever med låg frånvaro (Skolverket, 2025:e). Sambandet kvarstår även när hänsyn tas till socioekonomisk bakgrund, vilket indikerar att frånvaro i sig är en viktig riskfaktor för framtida utanförskap. I och med att omfattande skolfrånvaro och bristande skolprestationer är bekräftade riskfaktorer för att barn och unga ska börja begå brott, utgör skolan en stark skyddsfaktor för att undvika ett liv i kriminalitet (Brå, 2025:d).

Trots dessa fakta görs inte tillräckligt för att fler elever ska kunna nå målen. Sex av tio skolledare inom kommunala grundskolan uppgav i Sveriges Skolledares löneenkät (Skolledaren, 2025) att de under 2024 tvingades ”genomföra budgetmässiga inskränkningar som på ett uppenbart sätt påverkat elevernas möjligheter att nå målen för sin utbildning”. Sveriges Lärares lokalföreningar (Sveriges Lärare, 2024:b) har också rapporterat om personalneddragningar i många kommuner. Lärargruppen i sig är relativt förskonad, men lokalföreningarna beskriver att det i betydande omfattning sparas på andra tjänster, framför allt gäller det de elevnära stödtjänsterna. Den huvudsakliga förklaringen till neddragningar är ekonomiska besparingar.

Samtidigt finns det tecken på att lärartätheten i klassrummen också börjar minska. Under åren 2023–2025 har klasstorlekarna i stort sett varit desamma, medan antalet lärare eller undervisningsstödjande personal i klassrummet har minskat (Sveriges Lärare, 2025:c). Detta innebär att antalet elever per lärare i klassrummet ökar något i flera skolformer och årskurser under de tre år som jämförs. Närmare hälften av lärarna i de flesta skolformer och årskurser tycker samtidigt att klasserna är för stora.

Sammanfattande slutsatser

Utvecklingen av brott i Sverige är inte helt enkel att beskriva, då förändringar i lagstiftning, straffpåföljder, anmälningsbenägenhet och möjligheten att klara upp brott påverkar statistiken. Vissa brott, som stöld, rån och misshandel har minskat över tid. Andra som hot, bedrägerier och dödligt våld har ökat. När det gäller brott bland barn och unga ger statistiken dock en oroande bild. Arbetsmiljöverket visar att anmälningar om hot och våld i skolan har ökat. Antalet barn under 15 år som misstänks för brott har fördubblats under det senaste decenniet.

Skolan ska vara en trygg plats för både elever och personal. Samtidigt vet Sveriges Lärare att verkligheten inte alltid ser ut så. Barn som utsätter andra för brott har ofta själva en svår situation. Många har haft tidiga kontakter med socialtjänsten och stora svårigheter i skolan, med hög frånvaro eller avbruten skolgång. Barn som utsätts för brott har en tydlig riskfaktor att själva hamna i brottslighet och riskerar att bli indragna i kriminella nätverk med betydligt grövre brott.

Denna undersökning syftar till att visa vilken viktig roll skolan har i att bryta den utvecklingen, och att elever som lyckas i skolan får ett starkare skydd mot framtida kriminalitet. Därför behöver skolan rätt förutsättningar. Det handlar om fler behöriga lärare, en rimlig arbetsbelastning, god personaltäthet och resurser för att ge stöd till elever som behöver det. Att skapa rätt förutsättningar för lärare att vara lärare är också att skapa bättre förutsättningar för elever att lyckas.

Undersökning

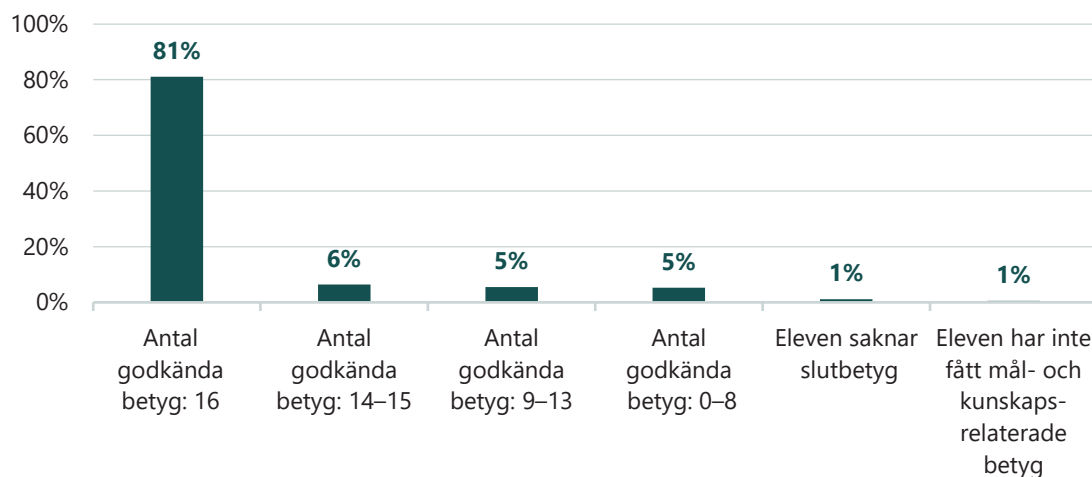
Sveriges Lärare har låtit Statistikmyndigheten SCB genomföra ett analysuppdrag för att undersöka vilken betydelse godkända betyg i grundskolan har för elevernas möjligheter att undgå kriminalitet som resulterar i en fängelsepåföljd. Analysuppdraget omfattar fem årskullar elever som avslutat årskurs 9, vilket innebär att över 600 000 elever ingår i studien. Eftersom tidigare statistik visar att merparten av brotten som begås sker före 25 års ålder har den här studien avgränsats till att följa dessa individers förekomst i brottsregistren upp till 30 års ålder. Mer om analysuppdraget finns i metodbeskrivningen i rapportens sista kapitel.

Av de personer som analysuppdraget omfattar har 8 600, motsvarande 1,4 procent av populationen, lagförts med påföljden fängelse där huvudbrottet begick när individen var mellan 18 och 30 år. Andelen ligger därmed i linje med de resultat som presenterats per kohort (1990-talister) i bakgrundsavsnittet. Denna påföljd beskrivs i följande text som lagförd med *påföljden fängelse*. 0,5 procent av populationen (närmare 2 900 personer) har varit lagförd med påföljden fängelse för minst ett våldsbrott enligt brottsbalkens tredje kapitel om brott mot liv och hälsa, och där huvudbrottet begicks när individen var mellan 18–30 år. Denna påföljd beskrivs i texten som lagförd med *påföljden fängelse för våldsbrott*.

I tabell 2 framkommer fördelningen av den studerade populationen utifrån ett antal bakgrundsvariabler. Vidare framgår hur stor andel per bakgrundsvariabel som har fått påföljden fängelse respektive påföljden fängelse för ett våldsbrott. Av elever som vid tidpunkten när de gick ut grundskolan hade grundskoleutbildade föräldrar har 4,2 procent begått brott med påföljden fängelse. Motsvarande andel för elever med gymnasieutbildade föräldrar var 1,7 procent och för elever med högskoleutbildade föräldrar var andelen 0,8 procent.

Vidare återges andelen med påföljden fängelse för elever efter födelsebakgrund och efter inkomst, där inkomstkvartil 1 är de hushåll med lägst inkomster och kvartil 4 är de med högst inkomster. I tabellen framkommer också andelen med påföljden fängelse efter hur många godkända betyg eleverna hade när de lämnade grundskolan. 81 procent av eleverna avslutande årskurs 9 med 16 godkända betyg (diagram 6). Av dessa har 0,6 procent lagförts för ett brott upp till 30 års ålder med påföljden fängelse.

Diagram 6. Fördelning av elever efter hur många godkända betyg de hade när de avslutade årskurs 9

Av de fem procent elever som endast hade högst åtta godkända betyg har över sju procent blivit lagförda för brott med påföljden fängelse. De elever som helt saknade slutbetyg² utgör endast en procent av populationen, men i denna grupp var andelen som blivit lagförda med påföljden fängelse över elva procent, och cirka fyra procent har fått påföljden fängelse för våldsbrott.

Tabell 2. Fördelningen av den studerade populationen efter bakgrund och andel med påföljden fängelse samt påföljden fängelse för våldsbrott

Studerad population efter bakgrund	Antal	Andel med påföljden fängelse	Andel med påföljden fängelse för våldsbrott
Totalt, alla elever födda 1990–1994	608 613	1,4%	0,5%
Föräldrars utbildningsnivå			
Högskoleutbildade föräldrar	283 150	0,8%	0,2%
Gymnasieutbildade föräldrar	285 537	1,7%	0,6%
Grundskoleutbildade föräldrar	31 763	4,2%	1,5%
Uppgift saknas	8 159	3,3%	1,0%
Födelsebakgrund			
Inrikes födda med två inrikes födda föräldrar	457 868	1,0%	0,3%
Inrikes födda med en inrikes och en utrikes född förälder	60 493	1,9%	0,6%
Inrikes födda med två utrikes födda föräldrar	46 895	3,2%	1,1%
Utrikes födda	43 359	3,4%	1,1%
Inkomstbakgrund			
Hushållsinkomst kvartil 1	151 873	2,5%	0,9%
Hushållsinkomst kvartil 2	152 241	1,6%	0,5%
Hushållsinkomst kvartil 3	152 248	0,9%	0,3%
Hushållsinkomst kvartil 4	152 252	0,6%	0,2%
Antal godkända betyg			
Antal godkända betyg: 16	493 758	0,6%	0,2%
Antal godkända betyg: 14–15	39 095	2,6%	0,9%
Antal godkända betyg: 9–13	33 159	4,2%	1,4%
Antal godkända betyg: 0–8	32 398	7,3%	2,7%
Eleven saknar slutbetyg ³	6 613	11,2%	4,5%
Eleven har inte fått mål- och kunskapsrelaterade betyg ⁴	3 593	...	...

Anm: Antalen kan skilja sig åt då en statistisk metod har använts för att inte riskera att röja uppgifter som kan härledas till en enskild. När antalen är för få har andelarna med påföljd fängelse prickats (...) då osäkerheten blir för stor.

Högre sannolikhet att dömas till fängelse med enstaka underkända betyg

För att undersöka hur troligt det är att olika elevgrupper någon gång lagförs med påföljden fängelse, skattas så kallade oddskvoter. Statistiska odds är ett förhållande mellan sannolikheten att något inträffar och sannolikheten att det inte inträffar. En oddskvot jämför därmed oddsen för

³ Avser huvudsakligen elever som haft för mycket frånvaro så det inte finns underlag för betyg, men även avhoppande elever där skolplikten har upphört på grund av ålder.

⁴ Avser elever som gått i skolor med Internationell, Waldorf- eller Montessorioriktning och som inte har fått ett ordinarie slutbetyg utfärdat

ett visst utfall i en grupp med oddsen i en referensgrupp. En oddskvot på 1 innebär att oddsen är lika stora i de jämförda grupperna. En oddskvot över 1 innebär högre odds att bli lagförd med påföljden fängelse i den studerade gruppen än i referensgruppen, medan en oddskvot under 1 innebär lägre odds för utfallet än i referensgruppen. I resultatbeskrivningen uttrycks detta för- enklat som en högre eller lägre sannolikhet att senare dömas till fängelse.

Elevernas sannolikhet att dömas till fängelse undersöks utifrån deras bakgrund, det vill säga (1) vilken födelsebakgrund de har, (2) vilken utbildningsnivå deras föräldrar har, (3) vilken disponibel inkomst hushållet har samt (4) antalet godkända ämnen som eleven har i årkurs 9. Inom var och en av dessa bakgrundsvariabler utgör en undergrupp en så kallad referensgrupp och tilldelas värdet 1,0. Till exempel utgör elever med högskoleutbildade föräldrar referensgrupp inom variabeln "föräldrarnas utbildningsnivå". Det innebär att oddsen att bli lagförd med påföljden fängelse i övriga grupper jämförs med oddsen för elever med högskoleutbildade föräldrar. Om exempelvis oddskvoten för elever med grundskoleutbildade föräldrar är 0,75 innebär det att oddsen att bli lagförd med påföljd fängelse är 25 procent lägre i denna grupp än bland elever med högskoleutbildade föräldrar. På motsvarande sätt innebär ett värde på 1,12 att oddsen är 12 procent högre.

Våra analyser av SCB:s data visar att flera av de undersökta grupperna har signifikanta skillnader mot referensgruppen, det vill säga högre sannolikhet att senare dömas till fängelse. I diagram 7 framgår resultaten per grupp med påföljd fängelse och i diagram 8 resultaten med påföljd fängelse för våldsbrott.⁵

Inledningsvis studerar vi effekten av föräldrarnas utbildningsbakgrund. Oddsen för att en elev blir lagförd med påföljd fängelse är 34 procent högre för elever med gymnasieutbildade föräldrar i jämförelse med elever med högskoleutbildade föräldrar, när övriga variabler i modellen hålls konstanta (diagram 7A). För grundskoleutbildade föräldrar är oddsen ännu högre, 53 procent högre odds. Resultaten är likalydande gällande oddskvoter för våldsbrott (diagram 8A).

När vi studerar elevernas födelsebakgrund utgör inrikes födda med två inrikes födda föräldrar referensgrupp (diagram 7B respektive 8B). Resterande grupper har alla signifikant högre odds för att bli lagförd med påföljden fängelse, varav oddsen är högst för elevgruppen inrikes födda med två utrikes födda föräldrar. För denna grupp är sannolikheten att senare dömas till fängelse dubbelt så stor jämfört med referensgruppen. Att oddsen är olika för de så kallade första och andra generationens invandrare kan bero på flera saker. Grupperna beskrivs exempelvis av Brottsförebyggande rådet (Brå, 2021) ha olika representation i socioekonomiskt utsatta områden, samt att det kan förekomma skillnader i orsaken till invandring, vilket i sin tur ger olika riskprofiler.

Under kontroll för övriga bakgrundsvariabler, har elever från hushåll med de lägsta inkomsterna över 60 procent högre odds att bli lagförd med påföljden fängelse, i jämförelse med elever från hushåll med de högsta inkomsterna (diagram 7C). Även i gruppen med näst högsta inkomsterna är oddsen signifikant högre i jämförelse med referensgruppen. Resultaten är likalydande när risken att begå våldsbrott studeras (diagram 8C).

Odds för att en elev senare blir lagförd med påföljd fängelse, är närmare 9 gånger högre för elever med högst 8 godkända ämnen jämfört med alla godkända, när övriga variabler i modellen

⁵ Notera att analysen är genomförd som en samlad multivariat modell. Det betyder att effekterna per grupp också är kontrollerade för de andra variablerna. Till exempel är alltså effekten för utrikesfödda elever kontrollerad för deras föräldrars utbildningsnivå.

hålls konstanta (diagram 7D). För elevgruppen som har enstaka underkända betyg är oddsen för utfallet närmare 4 gånger högre, i jämförelse med referensgruppen. Elever som helt saknar slutbetyg är visserligen förhållandevis få, men oddsen för att bli lagförd med påföljd fängelse är närmare 14 gånger högre än för elever som är godkända i alla ämnen.

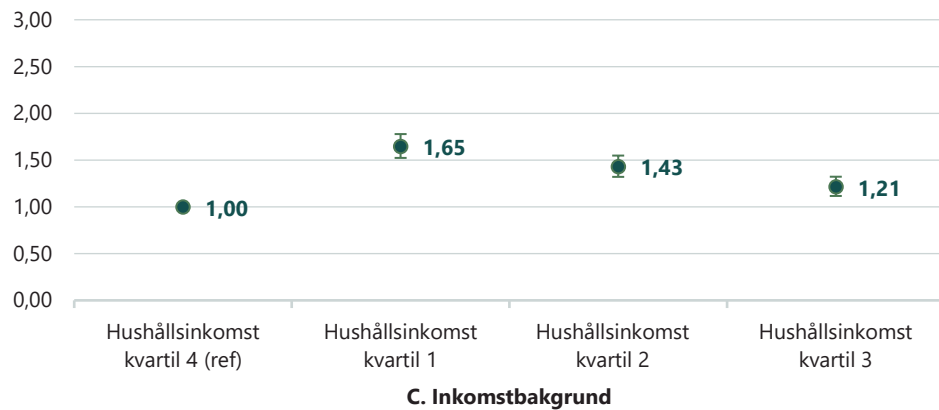
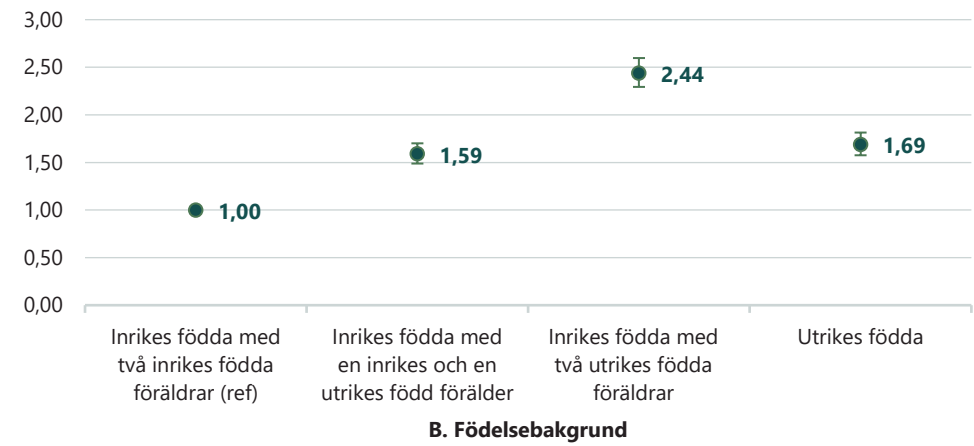
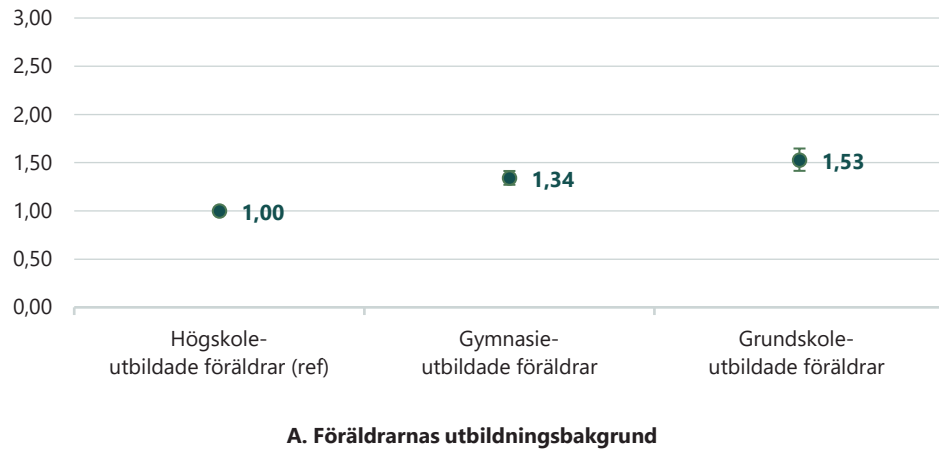
För elever som har 14–15 godkända betyg är oddsen att senare dömas till fängelse för våldsbrott närmare 5 gånger högre, i jämförelse med elever som har 16 godkända betyg (diagram 8D). För elever med högst 8 godkända betyg är oddsen att bli lagförd med påföljd fängelse för våldsbrott 12 gånger högre. Elever som helt saknar slutbetyg har 20 gånger högre odds att senare dömas till fängelse för våldsbrott, i jämförelse med elever som har godkänt i alla ämnen.

Avslutande ord om resultaten

I en analys som denna är det viktigt att komma ihåg att majoriteten av eleverna inte begår brott, oavsett vilken grupp som studeras. Det som undersöks är skillnader gällande sannolikheter i statistik, inte att grupper som helhet är kriminella. Bakgrundskapitlet beskriver att många av de barn och unga som begår brott ofta har en kombination av individuella sårbarheter, såsom NPF-diagnoser och psykisk ohälsa, och sociala riskfaktorer, exempelvis svag skolanknytning, socioekonomisk utsatthet och uppväxt i familjer med begränsade resurser eller ensamstående förälder etcetera. I modellen kan vi endast kontrollera för en viss uppsättning bakgrundsvariabler, men det är troligt att ovan nämnda sårbarheter också påverkar elevernas möjligheter att lyckas i skolan och att undgå framtida kriminalitet.

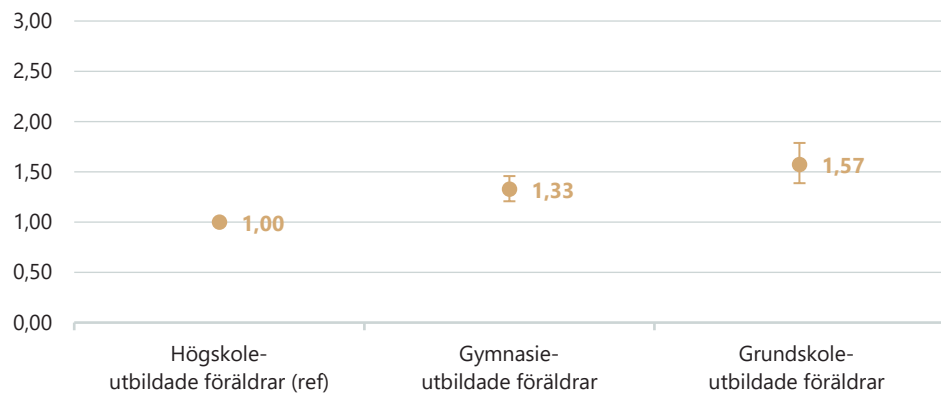
Sammantaget visar dock analysen att godkända betyg från skolan har stor betydelse för ungas möjligheter att undvika ett framtida liv i kriminalitet. Redan vid ett eller två underkända betyg har eleverna en högre sannolikhet att senare dömas till fängelse, än elever som avslutar grundskolan med godkända betyg i alla ämnen. Utbildning är därmed en av de viktigaste faktorerna för ungdomars framtida möjligheter. Ju tidigare utbildningskedjan bryts desto sämre är elevernas framtidsutsikter. Genom bättre förutsättningar i skolan kan fler elever nå målen, vilket inte bara är en vinst för den enskilde individen, utan också en lyckad investering för hela samhället.

Diagram 7 A–D. Oddskvoter per elevgrupp för att bli lagförd med påföljden fängelse

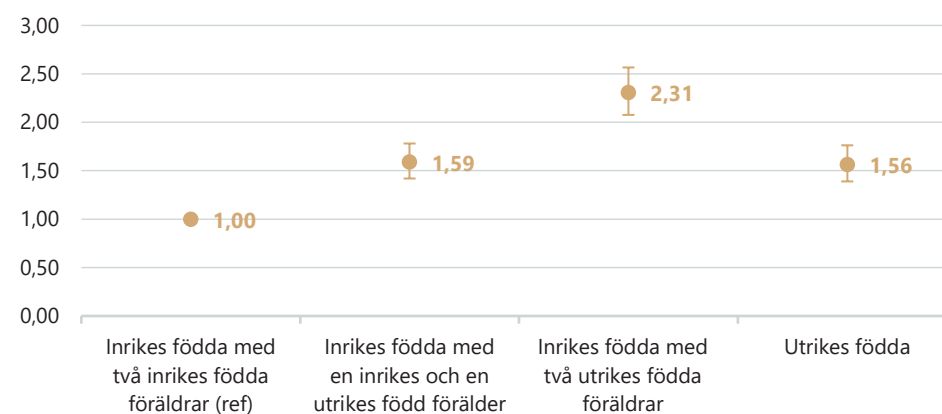

Anm: ref=referensgrupp. Konfidensintervallen kring oddskvoten är redovisade med felstaplar. Observera att diagram D har en annan skala.

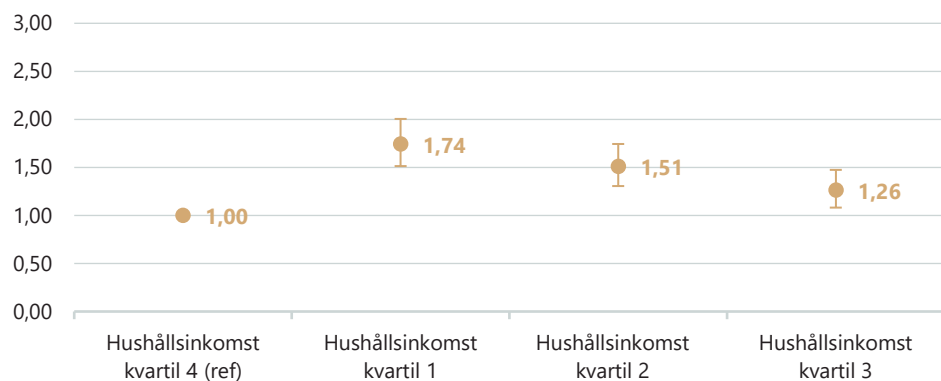
Diagram 8 A–D. Oddskvoter per elevgrupp för att bli lagförd med påföljden fängelse för våldsbrott

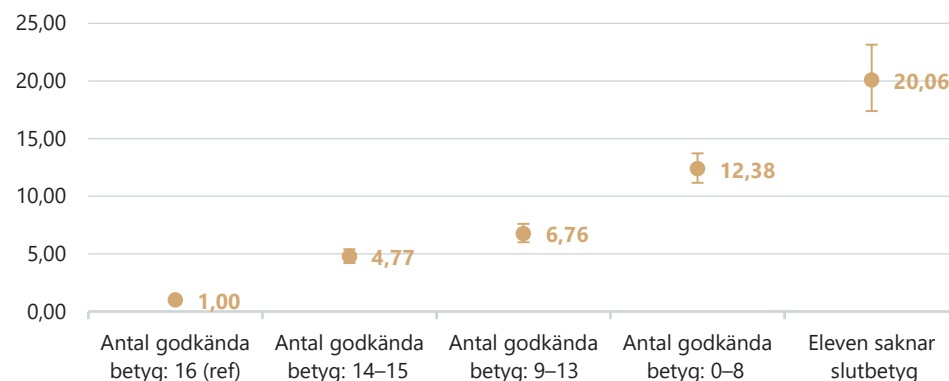
A. Föräldrarnas utbildningsbakgrund

B. Födelsebakgrund

C. Inkomstbakgrund

D. Betygsresultat årskurs 9

Anm: ref=referensgrupp. Konfidensintervallen kring oddskvoten är redovisade med felstaplar. Observera att diagram D har en annan skala.

Metod och begreppslista

Metodbeskrivning

Uppdraget till SCB

För att undersöka sannolikheten att en elev lagförs för brott senare i livet baserat på antalet godkända betyg från grundskolan gav Sveriges Lärare Statistikmyndigheten SCB i uppdrag att skatta logistiska regressioner och beräkna oddskvoter baserat på fem årskullar av elever som slutat grundskolan. Populationen utgörs av samtliga personer födda 1990-1994 som har gått i svensk grundskola och avslutar årskurs 9 med eller utan godkända betyg. Variabeln lagförd har definierats av Sveriges Lärare i samråd med Brottsförebyggande rådet (Brå) och beskrivs enligt två olika utfall nedan.

Definition av lagförd

1. Förekomst av att vara lagförd med påföljden fängelse där huvudbrottet begicks när individen var mellan 18 och 30 år.
2. Förekomst av att vara lagförd med påföljden fängelse för (minst) ett våldsbrott (Brb 3 kap) och där huvudbrottet begicks när individen var mellan 18-30 år.

Elever i analysen

Undersökningen är en totalundersökning av alla elever som avslutade grundskolan under den undersökta perioden. Följande datakällor har använts i analysen:

- Skolverkets elevregister 2004–2012
- SCB:s Inkomst- och taxeringsregister 2006–2010
- SCB:s Register över totalbefolkningen 2006–2010
- SCB:s Utbildningsregister 2006–2010
- Brå:s L agföringsregister 2008–2024

Totalt omfattar analysen 608 613 elever. 8 842 av dessa elever hade förekomst av att vara lagförd med påföljd fängelse, vilket motsvarar 1,4 procent av populationen. 2 856 av eleverna hade förekomst av att vara lagförd med påföljd fängelse för (minst) ett våldsbrott (Brb 3 kap), vilket motsvarar 0,5 procent av populationen.

Analysmetoder

Analysen baseras på så kallad **multivariat logistisk regressionsanalys**. Regressionsanalys är en statistisk metod som används för att undersöka sambandet mellan en beroende variabel (det man vill förklara eller förutsäga) och en eller flera oberoende variabler (de faktorer man tror påverkar utfallet). Analyser med en förklarande variabel är bivariata och analyser med flera förklarande variabler är **multivariata**. Metoden går ut på att uppskatta hur mycket den beroende variabeln förändras när en eller flera av de oberoende variablerna ändras, samtidigt som man håller övriga faktorer konstanta.

Till skillnad från en vanlig regressionsanalys, i vilken utfallsvariabeln vanligen uttrycks på en kontinuerlig numerisk skala, kan den beroende variabeln i en **logistisk** regressionsanalys endast anta ett av två värden, antingen 1 eller 0. Resultaten av analysen uttrycks då som en oddskvot. En oddskvot jämför oddsen för ett visst utfall i en grupp med oddsen i en referensgrupp. Om två grupper har samma odds för ett visst utfall blir oddskvoten 1. Det innebär att utfallet är lika vanligt i båda grupperna. När oddsen i en grupp jämförs med oddsen i en annan grupp kan oddskvoten därför bli större eller mindre än 1. En oddskvot över 1 innebär att oddsen

för utfallet är högre i den studerade gruppen än i referensgruppen, medan en oddskvot under 1 innebär lägre odds för att utfallet inträffar. I tabell M1 redovisas variablerna som ingick i analysen.

Tabell M1. Variabler som ingick i analysen

Utfallsvariabel	Bakgrundsvariabler			
<p>Eleven har blivit lagförd med påföljd fängelse för något brott (Ja/Nej).</p> <p>Två olika utfallsresultat behandlas separat:</p> <p>(1) Lagförd med påföljden fängelse</p> <p>(2) Lagförd med påföljden fängelse för våldsbrott (Brb 3 kap)</p>	<p>Födelsebakgrund</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utrikes född • Inrikes född med två utrikes födda föräldrar • Inrikes född med en inrikes och en utrikes född förälder • Inrikes född med två inrikes födda föräldrar (ref) 	<p>Föräldrarnas utbildningsnivå</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grundskoleutbildade föräldrar • Gymnasieutbildade föräldrar • Högskoleutbildade föräldrar (ref) 	<p>Hushållets disponibla inkomst</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kvartil 1 • Kvartil 2 • Kvartil 3 • Kvartil 4 (ref) 	<p>Antal godkända betyg i grundskolan</p> <ul style="list-style-type: none"> • 0–8 • 9–13 • 14–15 • 16 (ref) • Saknar slutbetyg helt • Eleven har inte fått mål- och kunskapsrelaterade betyg

Begreppslista

Begreppsförklaringar av termer som förekommer i rapporten.

- **Anmälda brott:** Samtliga händelser som anmälts och registrerats som brott (med fängelse i straffskalan) hos brottsutredande myndigheter.
- **Lagföringsbeslut:** Ett beslut om att en person har förklarats skyldig till brott i domstol, eller genom ett beslut av åklagare att meddela åtalsunderlåtelse eller utfärda strafföreläggande. En och samma person redovisas för varje enskilt lagföringsbeslut som denna erhållit under ett kalenderår. Om flera personer ingår i samma dom redovisas varje enskild person separat i statistiken.
- **Lagförda brott:** Avser samtliga brott i ett lagföringsbeslut, både huvudbrott och bibrott. Eftersom statistiken bygger på lagföringsbeslut innebär det att om flera personer lagförs för samma gärning kommer det att räknas som ett brott för varje lagförd person.
- **Lagen om unga lagöverträdare (LUL):** I huvudsak kan sägas att de brott som LUL-utreds är allvarliga brott som barn under 15 år begår. Utredningarna liknar förundersökningar och kan bedrivas av flera skäl. Vanligast är att de inleds när barn misstänks för brott som har ett minimistraff på ett års fängelse. Det finns också andra inledningsgrunder, till exempel att socialtjänsten önskar bättre underlag för sina beslut om insatser för barnet eller för att kunna undersöka om ett barn över 15 år också deltagit i brottet.
- **Påföljd:** Sammanfattande begrepp för fängelse, böter, villkorlig dom och skyddstillsyn samt rättspsykiatrisk vård, tvångsvård av missbrukare, sluten ungdomsvård och överlämnande till särskild vård.
- **Våldsbrott:** Kapitel 3 i brottsbalken reglerar våldsbrott och andra handlingar som skadar eller riskerar att skada människors liv och hälsa, till exempel mord, dråp, misshandel och olika former av oaktsamma handlingar som leder till död eller skada.

Referenser

- Arbetsmiljöverket. (2025). *Tillsynsrapport Hot och våld i skolan 2023–2024*. Stockholm: Arbetsmiljöverket.
- Brå. (2021). *Misstänkta för brott bland personer med inrikes respektive utrikes bakgrund, Rapport 2021:9*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2023). *Barn och unga i kriminella nätverk – En studie av inträde, brott, villkor och utträde, Rapport 2023:13*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2024). *Skolundersökningen om brott 2023 – Om utsatthet för och delaktighet i brott. Rapport 2024:10*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2025:a). *Personer lagförda för brott 2024 – Slutlig statistik*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2025:b). *Födelsekohortstatistik – Lagföringsbeslut bland personer folkbokförda i Sverige födda 1958–2007*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2025:c). *Andel av befolkningen som har lagförts för brott - Födelsekohortstatistik för personer födda 1958–2007, redovisade i tioårskohorter*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2025:d). *Barn under 15 år som begår allvarliga brott Rapport 2025:11*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2026:a). *Anmälda brott 2025 preliminär statistik*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2026:b). *Brottsutvecklingen i Sverige 2006–2024 – En analys av några centrala brottstyper, Rapport 2026:4*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO). (2025). *Innan det är för sent – en ESO-antologi om brottsförebyggande arbete för barn och unga. ESO 2025:7*. Stockholm: ESO.
- Holmlund H, Häggblom, J, Lindahl, E, Martinson, S, Sjögren, A, Vikman U & Öckert B. (2014). *Decentralisering, skolval och fristående skolor: resultat och likvärdighet i svensk skola, Rapport 2014:25*. IFAU.
- Holmlund H, Sjögren A, Öckert B. (2020). *Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan, Rapport 2020:7*. Uppsala: IFAU.
- Nilsson Lundmark E, Nilsson I. (2022). *Utanförskap och unga – En socioekonomisk analys av värdet av främjande öppen fritidsverksamhet för unga*. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF).
- Riksrevisionen. (2024). *Otillräckliga insatser när barn misstänks för grova brott, RiR 2024:9*. Stockholm: Riksrevisionen.
- SBU. (2023). *Psykosociala insatser för att förebygga att barn och unga dras in i gängkriminalitet, Rapport 369*. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU).
- Skolinspektionen. (2020). *Tio år av elevers röster – Skolenkäten 2010-2020*. Skolinspektionen.
- Skolinspektionen. (2024:a). *Skolinspektionens årsrapport 2023 – Iakttagelser och erfarenheter från året som gått*. Skolinspektionen.
- Skolinspektionen. (2024:b). *En granskning av skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd i de obligatoriska skolformerna och i fritidshemmet, Skolinspektionens*

- samlade erfarenheter, Redovisning av regeringsuppdrag U2022/02495, Rapport 2024:8. Skolinspektionen.
- Skolinspektionen. (2025:a). *Skolenkäten 2025*. Skolinspektionen.
- Skolinspektionen. (2025:b). *Skolinspektionens årsrapport 2024 – Iakttagelser och erfarenheter under år 2024*. Skolinspektionen.
- Skolledaren. (2025). ”Sex av tio rektorer tvingas till nedskärningar som drabbar eleverna”. *Skolledaren.se* (2025-05-20), <https://www.skolledaren.se/aktuellt/nyheter/2025/5/sex-av-tio-rektorer-tvingas-till-nedskarningar-som-drabbar-eleverna>.
- Skolverket. (2018). *Analyser av familjebakgrundens betydelse för skolresultaten och skillnader mellan skolor – En kvantitativ studie av utvecklingen över tid i grundskolan. Rapport 467*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2024/25). *Elever i behov av särskilt stöd (Tabell 9ABC)*. Skolverket.
- Skolverket. (2025:a). *Attityder till skolan 2024*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2025:b). *Segregation och likvärdighet i förskolan, Rapport 2025:5*. Solna: Skolverket.
- Skolverket. (2025:c). *Likvärdigheten i slutet av grundskolan – En kvantitativ studie av utvecklingen över tid, Rapport 2025:19*. Solna: Skolverket.
- Skolverket. (2025:d). *Terminsbetyg i årkurs 6 – Vårterminen 2025*. Solna: Skolverket.
- Skolverket. (2025:e). *Timss 2023 Longitudinal Study – Elevers kunskapsförändring i matematik och naturvetenskap under ett läsår*. Stockholm: Skolverket.
- Socialstyrelsen. (2010). *Social rapport 2010*. Västerås: MUCF.
- Socialstyrelsen. (2025). ”Barn som begår dödligt våld – ny studie ska avslöja varför”. *Socialstyrelsen* (2025-11-25), <https://www.socialstyrelsen.se/aktuellt/barn-som-begar-dodligt-vald--ny-studie-ska-avsloja-varfor>.
- Sveriges Lärare. (2023). *Ska alla elever få lyckas? – En undersökning av den svenska grundskolans förutsättningar och kompensatoriska förmåga*. Stockholm: Sveriges Lärare.
- Sveriges Lärare. (2024:a). *En ohållbar klassrumssituation – Lärarnas upplevelse av att inte räkna till för alla elever*. Stockholm: Sveriges Lärare.
- Sveriges Lärare. (2024:b). *Nedskärningarna fortsätter – så säkrar vi en stabil finansiering av förskola och skola*. Stockholm: Sveriges Lärare.
- Sveriges Lärare. (2025:a). *Skolan som slagfält – En rapport om hur kränkningar, hot och våld har normaliserats bland eleverna*. Stockholm: Sveriges Lärare.
- Sveriges Lärare. (2025:b). *Statistiskt faktablad 2025:3 Elever med extra anpassningar och särskilt stöd*. Stockholm: Sveriges Lärare.
- Sveriges Lärare. (2025:c). *Statistiskt faktablad 2025:2 Lärartäthet, gruppstorlekar och klasstorlekar*. Stockholm: Sveriges Lärare.
- Sveriges Lärare. (2026). *Lärarlegitimation: reformen som kom av sig – En rapport om pedagogisk segregation och om en reform som aldrig fullföljts*. Stockholm: Sveriges Lärare.
- Vetenskapsrådet. (2024). *Ungdomsbrottslighet – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Sveriges lärare har det viktigaste samhällsupdraget – att ge våra barn och elever en likvärdig utbildning av hög kvalitet. Och lärare ska ha bra löner och bra villkor. Som det största akademikerförbundet jobbar vi för att göra skillnad för Sveriges lärare och studie- och yrkesvägledare. Med 300 000 medlemmar är vi en kraft att räkna med på varje arbetsplats.

Sveriges Lärare

sverigeslarare.se/undersokningar — SVLU041 2026-05